

POSTUPNÉ OMEZOVÁNÍ PRÁV Z V PROTEKTORÁTU ČECHY A MO

Eva VYORALOVÁ

Dne 15. března 1939 byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava. Prezident Hácha a ministr zahraničních věcí Chvalkovský pod nátlakem evropských mocností podepsali dokument o likvidaci československého státu.

Dne 18. března jmenoval Hitler říšským protektorem Konstantina von Neuratha. Státním tajemníkem se stal Karl Hermann Frank, jeden z vedoucích představitelů Henleinovy Sudetoněmecké strany. Dr. Emil Hácha zůstal ve své prezidentské funkci, jeho činnost ovšem podléhala kontrole říšského protektora. Prezident mimo jiné jmenoval 50 členů Národního souručenství, kteří měli nahradit parlament. Dne 27. dubna vystřídal Berana v křesle ministerského předsedy generál Alois Eliáš. Do konce měsíce dubna začali všechny důležité státní funkce vykonávat říšští úředníci.

V otázce Židů se Němci v prvních týdnech zaměřili na antisemitskou propagandu. K těmto projevům se snažili strhnout i české obyvatelstvo. Dále očekávali, že s přípravou protizidovských zákonů začne Eliášova vláda. Národní souručenství se již v květnu 1939 zabývalo židovskou otázkou a skutečně ji zamýšlelo řešit formou zákona. Navrhovaná opatření některých členů Národního souručenství, kteří veřejně projevovali své sympatie k fašismu, byla natolik radikální, že s nimi většina členů nesouhlasila. „*Protektorátní vláda změnila navrhovaná opatření ve prospěch Židů, kteří žili na území Čech a Moravy alespoň po dobu 50 let. S vydáním zákona se otálelo, byly vzneseny námítky, že se v něm jedná o diskriminaci části obyvatelstva, čímž je porušována ústava.*“¹

Považuji za důležité připomenout období mezi Mnichovským diktátem a 15. březnem 1939. Začátkem roku 1939 požádala československá vláda představitele Židovské náboženské obce, zda-li by se mohli vyjádřit, jakým způsobem si představují řešit židovskou otázku u nás. Nejvyšší rada Svazu židovských náboženských obcí odpověděla formou memoranda, které kromě vlády adresovala i předsedovi parlamentu. Představitelé Nejvyšší rady se na prvním místě snažili podpořit emigraci. Dále navrhli možnou rekvalifikaci pro Židy ve státní správě, veřejném školství a na dalších místech, kde se jejich postavení neustále zhoršovalo.² „*Česko-slovenský parlament během svého krátkého působení schválil pouze dva zákony, které byly v podstatě namířeny proti Židům; dvě nařízení z 27. ledna 1939 o přezkoumání státní*

¹Lagus, K.; Polák, J.: Město za mřížemi. Praha, Naše vojsko, 1964, s. 40.

²Rothkirchenová, L.: Osud Židů v Protektorátu 1939 – 1945. Praha, Academia, 1991, s. 26.

příslušnosti u osob, které ji získaly po roce 1918, a o vyhostění některých cizinců. Tyto osoby se měly hlásit u místních úřadů do 30. dubna 1939.³ Nedomnívám se však, že by poslanci zamýšleli přijat zákon „proti Židům“. Pravděpodobně při jeho tvorbě převládaly snahy omezit stále stoupající příliv Němců (i Rakušanů) na naše území. Známost skutečností ovšem je, že naprostou většinu emigrantů z Německa a Německem anektovaného Rakouska tvořili Židé.

Za první projev diskriminace po 15. březnu 1939 můžeme považovat zákaz Advokátní komory ze dne 16. března, který zabraňoval, aby židovští advokáti pracovali pro nežidovské klienty.

Dne 21. června 1939 schválil říšský protektor první závazný dekret. Jako zpětná platnost se vztahovala ke dni 15. března 1939. Cíl zákona byl jasný. Připravit Židy o možnost jakkoli se účastnit či ovlivňovat hospodářskou sféru, na které Němcům v průmyslově vyspělém protektorátu tolik záleželo. Cenu židovského majetku totiž Beranova vláda odhadovala na 16 miliard Kč.⁴ Červnové nařízení uvádělo, že prodej nebo převod židovských pozemků, podniků a cenných papírů směl být proveden jen po předešlém schválení. Všechny zemědělské a lesní plochy nacházející se v židovském vlastnictví, musely být registrovány u Oberlandratu do 31. 7. 1939. Židé měli zakázáno nabývat nemovitosti i cenné papíry. Každý majitel zlata, stříbra, platiny, perel, šperků a uměleckých předmětů, pokud cena kusu či sbírky přesahovala částku 10 000,- Kč, musel tyto předměty do 31. 7. 1939 odevzdat.⁵ § 6 nařízení z 21. června se v rámci definice, kdo je Žid, odvolával na Norimberské zákony. Za Žida byl prohlášen ten, kdo pocházel nejméně ze tří židovských prarodičů. U prarodičů stejně tak jako na území Německa rozhodovala skutečnost, zda-li se jednalo o příslušníky židovské náboženské obce. (V Protektorátu žilo asi 14 až 15 tisíc osob, jejichž rodiče a prarodiče se odpoutali od židovské náboženské obce až po roce 1918. Bohužel i na ně se vztahovala definice židovství). V rozporu s Norimberskými zákony bylo v původním návrhu z 21. 6. stanoveno jako rozhodující datum uzavření manželství se Židem 17. března 1939 a pro narození nemanželského dítěte 1. únor 1940. Říšské ministerstvo vnitra ovšem uvedlo nařízení do souladu s německou úpravou. Mezníkem se staly dny 15. září 1935 a 31. červenec 1936. Výše uvedenou skutečnost považují za velmi důležitou, jelikož za Žida tak byl považován také míšenec pocházející ze dvou židovských prarodičů, jestliže dne 15. září 1935 žil v zákonném manželství se Židem nebo manželský svazek uzavřel později (tedy po 15. září 1935). Dále se za Žida považovaly osoby, které se po 31. červenci 1936 narodily jako nemanželské a jeden z rodičů byl Žid. Jestliže mělo dítě židovského otce, jejich matky se v mnohých případech snažily tuto skutečnost zapřít a tak dítě uchránit.

Říšský protektor využíval svého práva ustanovit pro správu židovského majetku tzv. Treuhändera. Doplňuji, že do konce roku 1940 přesídlilo do Protektorátu

³Tamtéž, s. 25 – 26.

⁴Kárný, M. : „Konečné řešení“. Praha, Academia, 1991, s. 23.

⁵Dagan, A. : The Jews of Czechoslovakia – Historical studies and surveys. Philadelphia, 1984, s. 80.

Čechy a Morava téměř 500 000 říšských Němců. V Německu dokonce fungovaly náborové kanceláře, které nabízely výhodná místa správců v podnicích označených za židovské. Dokonce můžeme hovořit o konkurenčním boji mezi říšskými a sudetskými Němci. „*Typickým příkladem takových zbohatlíků mohou být dvě Němky, které se staly vedoucími, jehož původní majitelé byli čeští Židé. Obě komisárky, ačkoli neměly v oboru vůbec žádnou praxi a pouze dohlížely, braly celkem 6 tisíc korun měsíčně, zatímco ostatních osm zaměstnanců podniku dostávalo dohromady pouhých pět tisíc.*“⁶ Červnový dekret doplnilo i nařízení vydané 30. dubna 1940. Na Židy se vztahovala povinnost prodat své cennosti (viz červnový dekret) zvláštnímu výkupnímu středisku HADEGA se sídlem v Praze, Hyberská ulice č. 32. Všechny akcie, cenné papíry a obligace se ukládaly u devizové banky. V oblasti bankovníctví se rychle začala činit především Dresdner Bank pod vedením Reinholda von Lüdinghausena. Právě Dresdner Bank se hlavní měrou podílela na arizaci židovského majetku a převzala i Českou eskomptní banku. Dále ji následovala Deutsche Bank v čele s Walterem Pohle, která arizovala Českou banku Union.⁷

Dne 5. 8. 1939 začala akce „*K ochraně nežidovského obyvatelstva před kontakty všeho druhu s Židy.*“ Majitelé restaurací obsluhovali Židy jen v oddělených místnostech, které pro ně byly předem rezervovány. V Praze vydalo Policejní ředitelství nařízení, které zcela bránilo přístupu Židům do některých restaurací. Porušení se kvalifikovalo jako trestné.⁸ Jak na večerní život v Protektorátu vzpomíná houslista a hudební skladatel Otto Sattler? „*V baru Elysée, nejlepší lokále v Praze, jsme hráli všichni tři. Max Lefenholz, Kurt Mayer a já. 15. března přišli Němci a ti tři tam hráli ještě do konce srpna 1939. Bylo tam napsáno „Židům nepřístupno“. Židi tam nesměli, nesměli jezdit elektrikou, nesměli jezdit drahou, nesměli nic, vůbec nic nesměli, a my tři Židi jsme tam hráli. ... chodili tam lidi z Protektorátu SS a SA gestapo, protože ta hudba byla báječná.*“⁹ Zákaz z 5. 8. 1939 se také týkal městských a veřejných lázní. Provoz v nemocnicích, domovech důchodců, dětských domovech a podobných zařízeních upravovalo nařízení, podle kterého museli být židovští a nežidovští pacienti oddělení. Ve zdravotnictví platil i zákaz používání stejných nástrojů pro židovské a nežidovské pacienty. O 6 měsíců později se zákaz rozšířil na návštěvy divadel a kin.

Dne 4. července 1939 vydalo ministerstvo školství výnos o omezení počtu židovských dětí na všech německých veřejných i soukromých školách. Numerus clausus židovských žáků v českých školách se stanovil na 4 %. Tím se řídil školní rok 1939/40. Za projev německé důkladnosti považují, že v červencovém zákoně nechyběla ani poznámka o tom, že židovští žáci nesměli navštěvovat hodiny němčiny. Pravděpodobně již tenkrát byli protektorátní úředníci přesvědčeni o nezpůsobilosti

⁶Rothkirchenová, L. : citované dílo, s. 39.

⁷Kárný, M. : citované dílo, s. 26.

⁸Dagan, A. : citované dílo, s. 78.

⁹Židovská ročenka 1991 – 1992. Praha, vydala Federace židovských náboženských obcí v České republice, s. 68.

židovských dětí ke germanizaci. Především v Praze obcházeli Židé tento školský výnos tajným organizováním vyučování po bytech.

Ještě přísnější omezování regulovala studium na univerzitách. Od 1. 9. 1939 byli židovští studenti vyloučeni ze všech německých vysokých škol v Protektorátu i v Říši. Jelikož počínaje 17. listopadem byly uzavřeny všechny české vysoké školy, nemuselo být obdobné nařízení pro židovské studenty ani vydáno.

Od září 1939 platil pro Židy zákaz nočního vycházení po 20. hodině. Pravděpodobně kvůli obavám z případného protestu nebyl vydán písemně a mezi lidmi se šířil jen ústním podáním. Nevědomost o existenci nařízení však ani zpočátku nezachránila nešťastníka před deportací do koncentračního tábora, nebo před odsouzením k trestu smrti. O zákazu nočního vycházení se téměř romanticky ve své knize „Chtěla jsem být herečkou“ zmiňuje Vlasta Šchönová.¹⁰ Zmínku o tom najdeme i v básních Jiřího Ortena a Weilově románu „Život s hvězdou“.

V září 1939 zkonfiskovala Zentralstelle všem Židům rádiové přijímače. Ti zákon často obcházeli a moderní rádia vyměnili s přáteli za staré přijímače, které odevzdali ve prospěch Říše.¹¹

„V listopadu 1939 stanovilo ministerstvo financí, že peníze za pronájem nemovitostí, jež patřily Židům, budou zmrazeny na kontech.“¹² V lednu 1940 se zákaz volného nakládání s finančními prostředky rozšířil na všechna židovská konta. „Veškeré finanční operace nyní podléhaly souhlasu ministerstva financí. Schválení ministerstvem financí nepotřebovali Židé v případě, jestliže se jednalo o nižší finanční částku než 1.500,- Kč za týden.“¹³ Peníze mohly být použity pro vlastní nebo rodinnou potřebu.

Dne 1. března 1940 nečekaně proběhla akce, při níž se všechny občanské legitimace Židů označily písmenem „J“ – Jude, aby při kontrole dokladů bylo ihned jasné, zda-li se jedná o člověka porušujícího některá z protizidovských nařízení.

V dubnu 1940 následoval akt, který Židy vylučoval z výkonu některých profesí. Převážně se jednalo o pracovníky ve veřejné správě, učitele, docenty, profesory a všechny další vědecké pracovníky. Dále nesměli Židé pracovat jako notáři, překladatelé, daňoví poradci, inženýři, bursovní makléři, zvěrolékaři, farmaceuti a novináři, umělcům se nepovolovala žádná veřejná vystoupení. V souvislosti s dubnovým nařízením chci vzpomenout memorandum ze dne 14. 10. 1938, jež vládě zaslaly Ústředí československých právníků, Ústřední jednota československých lékařů, Jednota advokátů československých, Advokátní a lékařská komora, Spolek československých notářů, notářská a inženýrská komora. Miroslav Kárný z obsahu memoranda cituje : „aby pro budoucnost vůbec nebylo přístupno v zájmu nejdůležitějších statků národa, aby povolání lékařská, právnícká a technická byla vykonávána Židy.“¹⁴ Doufám,

¹⁰Šchönová, V. : Chtěla jsem být herečkou. Praha, nakladatelství Ivo Železný, 1993.

¹¹Dagan, A. : citované dílo, s. 80.

¹²Tamtéž, s. 81.

¹³Tamtéž, s. 80.

¹⁴Kárný, M. : citované dílo, s. 23.

že tehdejší představitelé uvedených sdružení nevedly k sepsání memoranda žádné rasistické předsudky. Snaha zbavit se konkurence tak nevybíravým způsobem v době, kdy víc než jindy byla zapotřebí vzájemná solidarita, je hlavně u představitelů právnických povolání značně zarážející.

Židovští lékaři a advokáti směli nadále přijímat jen Židy. Jejich celkový počet nesměl přesáhnout hranici 2 %.¹⁵ V srpnu 1942 následovalo další omezení pro židovské pacienty. Ti mohli vyhledat pomoc u nežidovského lékaře jen v nezbytně nutných případech. To se vztahovalo i na přijetí do nežidovských nemocnic.

Od srpna 1940 platilo omezení nákupní doby pro Židy v nežidovských obchodech. Většinou se jednalo o pouhé 2 až 3 hodiny denně a to v brzkém ranním (8 – 10 hod.) nebo v poledním (12 – 14 hod.) čase, kdy byl počet zákazníků všeobecně nižší. V červnu 1941 se i návštěvní hodiny v holičstvích a kadeřnictvích zkrátily na dobu mezi 8 – 10 hodinou ráno.¹⁶ Většina českých lidí však toto nařízení ignorovala. Obchodníci roznášeli židovským zákazníkům zboží po bytech, anebo pro ně nakupovali jejich přátelé.

V září 1940 vstoupil v platnost zákaz vstupu do pražských hotelů. „Židovskými hotely“ se staly FIŠER a STAR. Později se jednalo o hotely FIŠER a TATRA, ještě později pouze o hotel FIŠER. Od 1. prosince 1940 se stal Židům nepřístupný i tento hotel.¹⁷ V prosinci 1940 přibyl další policejní omezení pro pražské Židy. Centrum města se pro ně prakticky uzavřelo. Mimo jiné se nesměli procházet po vltavském nábřeží mezi Hlávkovým a Železničním mostem, v blízkosti Hradčan, v některých (a později ve všech) městských parcích a sadech. V době provozu se nemohli ani přiblížit k budově burzy.

„V lednu 1941 museli židovští obyvatelé v Praze a Brně odevzdat řidičské průkazy. Do autoskol nesměli být přijímáni Židé“.¹⁸ Židé nemohli nadále vlastnit telefonní aparát a být účastníky telefonní sítě. Výjimky platily pouze pro lékaře, nemocnice, advokáty a kanceláře židovské náboženské obce. Později nesměli Židé používat telefon vůbec. Právně postižitelné byly i případy, ve kterých úředník telefonní sítě poskytl telefon občanu se žlutou hvězdou.

Všechny sbírky známek musely být do 15. 3. 1941 deponovány v bance, anebo Židům zbývala možnost sbírku prodat. Návrh na prodej měl být právě tak podán do 15. 3. u ministerstva financí.¹⁹

Od léta 1941 se znesnadnil přístup k poštovním službám. Jedinou pro Židy dovolenou poštou v Praze se stal úřad v Ostrovní ulici, a to jen mezi 13 – 15 hodinou.

V září 1941 došlo i na omezení týkající se umělecké činnosti. Veřejné provozování hudebních děl, na kterém se jako umělci podíleli Židé, bylo zakázáno. Stejně tak

¹⁵Sbírka zákonů a nařízení ze dne 10. září 1940, č. 421/1940 Sb.

¹⁶Dagan, A. : citované dílo, s. 78.

¹⁷Tamtéž, s. 78.

¹⁸Tamtéž, s. 79.

¹⁹Tamtéž, s. 82.

se zákaz vztahoval na prodej hudebních not, nahrávek těchto děl a jejich použití k pedagogickým účelům.

Od prosince 1941 nesměli lidé s hvězdou navštěvovat knihovny, muzea, výstavy, galerie, archivy a dražby. „Koncem roku 1941 nařídila Zentralstelle, že Židé musí odevzdat lyžařskou výzbroj včetně obleku a bot a v lednu 1942 museli odevzdat také veškeré kožařské a vlněné věci. V té době byly Židům odebrány také šicí stroje.“²⁰

Počínaje únorem 1942 nesměli Židé nadále používat veřejné prádelny a čistírny. V návaznosti na již zmíněné nařízení z června 1941 nebyla od května 1942 povolena návštěva kadeřnických a kosmetických salónů vůbec. Kadeřníci nesměli židovským zákazníkům poskytovat služby ani v jejich bytech.²¹

Jedním ze způsobů, jak zamezit styku mezi židovským a nežidovským obyvatelstvem a případnému „zneuctění“ árijské rasy, byl zákaz práce pro nežidovky mladší 45 let v domácnosti s „židovskými dospělými“. Ve službě mohly případně zůstat ty ženy, které do dne 1. 7. 1942 dosáhly věku 35 let.²²

Dopravní omezení se začala uplatňovat již v roce 1940, kdy bylo Židům povoleno jezdit pouze ve druhém tramvajovém voze. Pokud měl vůz přední dveře, Židům byla vyhrazena jen jeho zadní část. Od ledna 1942 platilo i úplné vyloučení z dopravy během víkendů. Výnos ze dne 7. 10. 1942 znemožňoval použití TAXI i ostatních osobních vozidel. Ještě před začátkem hromadných deportací, počínaje červencem 1940, nesměli Židé používat výletní parníky na Vltavě. Autobusy mohly používat pouze invalidé a slepci, trolejbusy byly zakázány i pro ně.

V textu jsem se vícekrát zmiňovala o všemožných omezeních týkajících se spotřebitelů. Pro představu, jak všechny výše uvedené zákazy a příkazy působily v praxi, uvádím několik příkladů

- již od října 1940 se Židům nepřidělovaly žádné lístky na nákup nového oblečení
- Židé neměli možnost koupit jablka, zeleninu, tabák, konzervační prostředky...
- dále byli vyloučeni z přídelu všech druhů ovoce, drůbeže, ryb a rybích výrobků, vepřového masa, zvěřiny, sladkostí, vína, lihovin, cibule, česneku...
- mezi odepržené výrobky patřily i kufry, tašky, batohy, peněženky, čepice...

Aby se zabránilo spekulacím, byly ode dne 1. 12. 1942 všechny potravinové lístky označeny písmenem „J“.²³

Deprimující vliv na psychiku jednotlivců jistě mělo i zabavení fotografických přístrojů, jízdních kol, hudebních nástrojů...

V létě 1942 přibyl i nařízení o zákazu chovu jakýchkoli domácích zvířat, která byla často jedinou radostí a posledním přítelem perzekuovaných lidí.

„A kdopak ho tedy zastřelil?“

²⁰Lagus, K.– Polák, J. : citované dílo, s. 45.

²¹Dagan, A. : citované dílo, s. 79.

²²Beyer, R. : Norimberské zákony. Praha, Atlas, 1939, s. 38.

²³Lagus, K., Polák, J. : citované dílo, s. 38.

„Nu, přece ten pán s tou plackou, co bydlí tady u tramvaje v té krásné vile, jak chodí také v uniformě, kdopak dneska smí střílet než oni?“

Vlekl jsem pomalu putnu, voda špláchala na zem a vpíjela se ihned do ní, nedával jsem pozor na vodu, protože zabili Tomáše, zabili ho oni, jako chtějí zabít mě. Nezáleželo vůbec na tom, zdali byl Tomáš vinen nebo nevinen, zabili ho proto, že měli právo střílet, že měli pušku a nudili se, když neměli koho zabýjet.

... Tomáš nemohl vědět, že tam bydlí oni, nenačil se ještě rozeznávat lidi podle placek nebo uniforem. Nevěděl ani, že nosím hvězdu, protože by byl jistě nehledal u mě útočiště.²⁴

Zcela vykořisťující postup vůči Židům nacházíme ve všech oblastech. Za hlubší prozkoumání by stál například daňový systém, podle kterého se Židé s v Protektorátu žijícími Poláky a Romy automaticky zařazovali do nejvyšší daňové třídy.

„Vyhláškou policejního ředitelství v Praze z 1. listopadu 1940 bylo Židům zakázáno měnit svá bydliště.“²⁵ Vzhledem k vysokému podílu židovského obyvatelstva a pravděpodobně z obav před protesty veřejnosti nedošlo v Praze k násilnému vytvoření městského ghetta, v němž měli být soustředěni všichni pražští Židé. Již od roku 1940 se na Židy nevztahovala žádná ochrana nájemníků. Vlastník domu mohl nájemní smlouvu kdykoliv vypovědět. Od února 1943 se Židé, kteří se ještě zdržovali v Praze, směli přestěhovat jen do 1., 2. a 5. městského obvodu.²⁶

Nyní se ještě vrátím k postavení Židů jako zaměstnanců. Poprvé v říjnu 1939 se kancelář říšského protektora zaměřila na regulaci vztahu mezi zaměstnavateli a jejich židovskými zaměstnanci. Faktem ovšem zůstává, že někteří horliví přísluhovači Němců ani nečekali na speciální právní úpravu a hned po vyhlášení Protektorátu začali sami na místech propuštěných Židů, preferovat árijské zaměstnance. V říjnu 1939 vydala kancelář říšského protektora nařízení týkající se pracovních smluv židovských zaměstnanců. Podle něho mohli Židé obdržet výpověď se 6-ti týdenní výpovědní lhůtou. V rozporu se stanovenými tarify a pracovními smlouvami ztratili Židé nárok i na všechny dávky plynoucí z důchodového zabezpečení. Odstupné vyplácené Židům nesmělo přesáhnout výši půlročního výdělků. Židovským zaměstnancům nesměl být vyplácen ani nárok vyplývající z pojištění.

Během roku 1940 převzala Židovská náboženská obec i funkci pracovního úřadu pro Židy. Lidé byli bez ohledu na vzdělání a kvalifikaci nejčastěji využíváni k těžkým manuálním pracím. Podle záznamu Ústředního úřadu práce bylo na přelomu let 1939 a 1940 tímto způsobem nasazeno celkem 7.132 Židů. K 1. lednu 1942 vykonávalo nucenou práci 12 907 Židů.²⁷

„V květnu a ještě jednou v srpnu 1941 vydalo ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí, na základě nařízení protektorátní vlády z ledna 1941, směrnici pro pracov-

²⁴Weil, J. : Život s hvězdou. Praha, Mladá fronta, 1964, s. 132 – 133.

²⁵Schmidtová – Hartmannová, E. : Ztráty československého židovského obyvatelstva 1938 – 45. Praha, Trizonia, 1991, s. 87.

²⁶Rothkirchenová, L. : citované dílo, s. 54.

²⁷Lagus, K., Polák, J. : citované dílo, s. 38.

ní úřady, které regulovaly zaměstnání Židů. Podle jedné doplňkové směrnice z října 1941 byli zaměstnavatelé zavázáni, případně zaměstnání Žida předem konzultovat s Zentralstelle.²⁸ Židé ani neměli nárok na úhradu přesčasových hodin, placenou dovolenou a rodinné přídatky. S židovským pracovníkem mohl být rozvázan pracovní poměr bez výpovědní lhůty. Přestože po pracovních silách byla v protektorátu značná poptávka, Židé mohli být přijati jen v případě, když se zaměstnavatel zavázal zajistit pro Židy práci ve skupinách, oddělené od ostatních pracovníků. V zemědělství musela taková skupina sestávat nejméně z 10 Židů. Proto se podniky často zdráhaly Židy zaměstnat.

„V dubnu 1941 se konaly pod dozorem německých lékařů prohlídky k ohodnocení pracovní způsobilosti. Podle červencové zprávy Wilhelma Dennlera, zodpovědného z úřadu říšského protektora za otázky pracovního nasazení, bylo 4.173 mužů uznáno za schopné těžké fyzické práce, 3.960 středně těžké a 3.360 lehké práce. Pro pracovní nasazení nepřicházelo v úvahu 1 087 přezkoumaných.“²⁹

V Protektorátu tehdy žilo asi 27 000 židovských mužů od 18 do 60 let. K pracovním odvodům se ovšem dostavilo pouhých 12.580. Miroslav Kárný nadpoloviční rozdíl vysvětluje tím, že k odvodům se nedostavili účastníci přeskolovacích kursů (jejich počet mohl činit asi 4 000 – 5000); dále nemocní muži a ti, kteří se nechali uznat za nemocné.³⁰ Domnívám se, že v původním souhrnném počtu 27 000 mužů byli zahrnuti také ti, kteří se pokusili o útěk z Protektorátu či rozhodli pro život v ilegilitě.

Považuji za důležité se také zmínit o největším přeskolovacím táboře v Lípě u Německého Brodu, který z podnětu Zentralstelle fungoval již od roku 1940. Jeho obyvatelé stále doufali v odjezd do Palestiny, proto se zde věnovali převážně zemědělským pracem. ... dočkali se však transportu do Terezína. Poslední vlak do ghetta odtud odjel 15. února 1945.

---

²⁸Dagan, A. : citované dílo, s. 83 – 84.

²⁹Kárný, M. : citované dílo, s. 69.

³⁰Tamtéž, s. 69.